

УДК 316.752:[316.42:141.78]

Ю. Ф. ПАЧКОВСЬКИЙ, М. П. БЛІХАР

ЦІННІСНИЙ КОНТЕКСТ АНАЛІЗУ ПОСТМОДЕРНИХ СОЦІАЛЬНИХ ЗМІН

У статті проаналізовано ціннісний контекст постмодерних соціальних змін. Серед методологічних підходів взято до уваги погляди класиків соціології (М. Вебер, Е. Дюркгайм, Т. Парсонс, П. Сорокін), а також низку концептуальних напрацювань, які виявилися продуктивними щодо аналізу ціннісних систем постмодерного соціуму (теорія постіндустріального суспільства Д. Белла, теорія третьої хвилі Е. Тофлера, теорія мережевого суспільства М. Кастельса, теорія суспільства споживання – Ж. Бодріяр, Г. Дебор, Дж. Рітцер та ін., теорія культурної травми П. Штомпки, теорія постматеріалістичного зсуву Р. Інглегарта). Зроблено акцент на важливості дослідження аксіологічного фактора, пов'язаного з формуванням нових ціннісних систем у постмодерному соціумі під впливом сучасних глобальних викликів, які стоять перед людством.

Ключові слова: цінності, ціннісний контекст, суспільні зміни, постмодерне суспільство.

Проблема нового дискурсу загальнолюдських цінностей набуває особливої ваги як важливий чинник, який повинен закласти напрям розвитку сучасного суспільства. На думку французького соціолога М. Маффесолі, для сучасної епохи характерні докорінні зміни в усіх сферах людського життя, багато соціологів визначають її як постмодерну [17, с. 9]. Наявність низки суперечливих тенденцій, а особливо соціальних змін під впливом глобалізації, уніфікації мас і масової свідомості ставить на порядок денний аналіз ціннісного контексту та його місця в аналізі соціальних змін постмодерної доби. Значне місце в розумінні сучасних ціннісно-світоглядних процесів посідають процеси модернізації та постмодернізації, що надає змогу суспільству рухатися від злиднів до багатства. Після модернізації розвиненого індустріального суспільства відбуваються значущі зрушення, передусім у цінностях, у напрямі зменшення ролі інструментальної раціональності та наростання значення процесів демократизації всіх сфер суспільного життя, економічної безпеки й індивідуальної самоактуалізації. Водночас відкритим залишається ціннісний контекст творення нових соціальних структур та систем під впливом глобальних викликів, породжених міграційною кризою, а також забезпечення безпекового простору як окремої людини, так і країни загалом.

Мета статті – проаналізувати ціннісний контекст змін у суспільстві з огляду на досягнення соціологічної думки в аналізі постмодерних соціальних змін, враховуючи сучасний дискурс розвитку українського соціуму.

У соціологічному аналізі соціальних змін ціннісний контекст (аксіологічний чинник) посідає особливе місце. Свого часу німецький соціолог М. Вебер підкреслював історичність цінностей: зі зміною епохи втрачають свою силу й цінності, на зміну їм приходять цінності іншої епохи. На його

думку, цінності впливають не лише на пізнання та оцінку явищ, а й визначають норми відносин людей, устрій суспільного життя, а також вплив на характер культури суспільства, не лише виступають мотивом людського вчинку, а й слугують фундаментальними нормами будь-яких видів дій [5, с. 628–630]. Як зазначає Р. Арон, у М. Вебера «людське життя пов'язане з необхідністю постійно робити вибір, що зумовлює систему цінностей. Джерелом цінностей не є ні емоційна свідомість, ні щось надемпіричне, трансцендентне. Вони є довільно проєктовані людиною явища, наслідок ухвал, які відрізняються за своєю властивістю від тих дій, з допомогою яких свідомість осягає реальність і встановлює істину» [2, с. 535].

Цінності в соціологічному дискурсі не лише пов'язані з людським вибором, а і є, на думку французького соціолога Е. Дюркгайма, головними «рушійними» поведінки людини та ціннісними ідеалами, на яких формуються та ґрунтуються цивілізації [8, с. 298]. Він зазначав, що народження цінностей є соціальним, адже суспільство – те середовище, де створюються цінності. Відповідно, кожна спільнота пропонує чи накладає нам систему цінностей. Світ цінностей, з яким ми в кінцевому випадку пов'язані, – водночас плід групової й індивідуальної творчості [2, с. 536].

Система цінностей існує в кожній соціальній системі. Американський соціолог Т. Парсонс говорить про соціальні цінності як про «загальноприйняті уявлення про бажаний тип соціальної системи» [16, с. 18], що є продуктом, передусім, культурної традиції [22]. Для нього цінність – це свого роду нормативний стандарт, який визначає бажану поведінку системи щодо її оточення. На думку Т. Парсонса, система цінностей одночасно об'єднує й розділяє людей, сприяючи виникненню соціальних класів, верств, етнічних груп, націй і народів. Вона утворює «колективний портрет» спільнот, зумовлює їх своєрідність, відмінність. Те, що прийнятно для одних спільнот, виявляється неприйнятним для інших. Неприйняття цінностей – це свого роду шлях до проявів аномії та соціальних девіацій (Р. Мертон). Коли цінності (культурні), як цілі людської діяльності, збігаються з інституційованими засобами, це свідчить про стабільність суспільства й нормальне функціонування його систем [18, с. 135].

Соціокультурний аспект аналізу цінностей особливо повно представлений у працях П. Сорокіна, для якого цінність є основою й фундаментом будь-якої культури, неодмінним аспектом усіх соціокультурних явищ [20]. У 50–60-х рр. ХХ ст. триває процес пошуку та визначення ключових цінностей для порівняння різних культур. Відомим є підхід К. Клакхона, який виокремив три групи культурних цінностей: цінності, що стосуються місця людини в природі («людина і природа»); цінності, що стосуються міжособистісних відносин («людина і людина»), та цінності, що стосуються як відносин людини й природи, так і міжособистісних відносин («про людину і про природу»). Науковець вважав, що всі культури можна охарактеризувати за допомогою властивих їм ознак у цих групах. Важливим висновком реалізованих у цей період соціокультурних досліджень був такий: суспільство може мати цінні-

сні преференції, адже, на думку Ф. Клакхона і Ф. Стродбека [7], існує велике розмаїття в межах однієї культури, і всі культури будуть виражати всі можливі вимірювання цінностей у певний час певними людьми.

Наприкінці ХХ ст. – на початку ХХІ ст. проблема цінностей набула особливої актуальності в поєднанні з динамікою соціальних і поколінневих змін. Цьому передували аналіз культурних змін у розвиненому індустріальному суспільстві, проведених американським соціологом Р. Інглегартом, засновником теорії постматеріалістичного зсуву в сучасному суспільстві, а також теорія базисних цінностей («Theory of Basic Human Values TBHV») заслуженого професора Єрусалимського університету Ш. Шварца. Так, Р. Інглегарт [див. 9] для аналізу культурних змін у поглядах, коли молоде покоління поступово замінює старе серед дорослого населення, використовує велику кількість даних емпіричних обстежень, що проводили у 26 країнах у 1970–1988 рр. Культурні зміни він аналізує в релігійних віруваннях, мотиваціях у роботі, у ставленнях до дітей і сім'ї, до політичних конфліктів тощо. Під культурними зрушеннями розуміє не тільки зсув у напрямі від матеріалістичних (орієнтація особистості або соціальної групи переважно на економічну й фізичну безпеку) до постматеріалістичних цінностей (коли на перший план людина висуває самовираження та якість життя), а й ширший культурний зсув у різних сферах життєдіяльності сучасної людини. Іншими словами, ціннісна зміна зводиться до заміни «старих» цінностей «новими», що пов'язані із соціально-економічним поступом. Це творить підґрунтя для подальшого розвитку людського суспільства в напрямі утвердження гендерної рівності, демократичних свобод, нових моральних норм та цінностей. Зі свого боку, Ш. Шварц [14] особливу увагу приділяв визначенню універсального набору цінностей і структурі їх взаємозв'язку. Для нього цінності особистості існують на рівні нормативних ідеалів (відбивають життєві принципи поведінки людини). Другий рівень цінностей – це індивідуальні пріоритети (залежать від групового тиску й співвідносяться з конкретними вчинками людини).

Крос-культурні дослідження в управлінській та бізнесовій сферах, реалізовані голландськими дослідниками Ф. Тромпенаарсом та Г. Хофстеде, дістали назву прикладного підходу в дослідженнях ментально-культурних цінностей. Це надало змогу не лише виокремити типи ділових культур (Ф. Тромпенаарс), визначити систему показників для оцінювання міжкультурних відмінностей, а й емпіричним шляхом показати, що національні моделі менеджменту є різними в окремих регіонах світу та подібними в країнах, розташованих неподалік одна від одної (Г. Хофстеде) [1, с. 174]. Реалізовані дослідження дали змогу розглядати цінності як узагальнені уявлення, погляди, норми чи переконання людини, що втілюють історичний досвід та в концентрованому вигляді виражають сенс культури окремого етносу та всього людства. Цінності є своєрідним індикатором людського поступу, ніколи не виступають розрізнено, вони завжди утворюють певну цілісну систему. Система цінностей включає в себе різні групи цін-

ностей, які утворюють внутрішній стрижень культури, суспільства загалом. Кожне суспільство має свою специфічну структуру цінностей, свої «базові» цінності, які визначають його подальший розвиток, місце в глобальних соціальних і політичних системах.

Соціальні зміни сучасності перебувають під значним впливом глобалізаційних процесів. Глобалізація попри певні позитиви, що мали місце, передусім, в економічній сфері та у сфері «проникнення західної моделі розвитку, західного способу життя і західних цінностей» (З. Бауман), виявила низку суперечливих тенденцій та явищ. Лауреат Нобелівської премії з економіки Дж. Стігліц констатує, що «однією з причин опору глобалізації є те, що вона, як здається, підриває традиційні цінності. Конфлікти тут є цілком реальними і, до певної міри, вони неминучі. Економічне зростання, включно з тим, яке спричиняється глобалізацією, своїм наслідком має урбанізацію, руйнування традиційних сільськогосподарських суспільств. На жаль, досі ті, хто є відповідальними за упровадження глобалізації, схвалюючи її позитивні результати, все ще надто часто недооцінюють її негативного боку, – загрози культурній ідентичності та цінностям» [23, с. 232]. У цьому контексті українська дослідниця О. Малахова говорить про ціннісно-орієнтаційну розгубленість людини, викликану процесом глобалізації, адже вона підриває внутрішню стабільність культур та деформує її. Проте, «вплив глобалізації на систему цінностей не є однозначно негативним, а має й позитивні моменти, адже глобалізація відкриває більш широкий доступ до цінностей національних культур, сприяє їх взаємозбагаченню» [13, с. 117]. На її думку, одним з наслідків культурної глобалізації є змішування цінностей – метисаж. Так формуються нові ціннісні системи – певного роду гібриди, які збагачують кожен з культур та об'єднують світ у боротьбі з глобальними проблемами [13, с. 118–120].

Існування суперечливих думок щодо процесу та наслідків глобалізації породжує й різні наукові підходи в інтерпретативному дискурсі перспектив людської цивілізації. Тим більше, що до сьогодні немає загальновищаної концепції глобалізації. У різних суспільствах та наукових дисциплінах цей термін має своє специфічне значення. Зокрема, дуже часто глобалізацію розуміють як процес взаємозближення країн, їх інтеграції на економічному, політичному, культурному, технологічному та інших рівнях. Важливим є виокремлення тих аспектів, які розкривають місце й роль цінностей у сучасному суспільстві. У цьому аспекті привертає увагу низка теоретико-соціологічних підходів, які, на наш погляд, є продуктивними в аналізі ціннісного контексту постмодерного соціуму, зважаючи на трансформаційні процеси, які відбуваються в сучасному українському суспільстві. Серед цих підходів такі, як: теорія постіндустріального суспільства Д. Белла, теорія третьої хвилі Е. Тоффлера, теорія мережевого суспільства М. Кастельса, теорія суспільства споживання (Ж. Бодріяр, Г. Дебор, Дж. Рітцер та ін.) та теорія культурної травми П. Штомпки.

Американський соціолог Д. Белл у своїй теорії постіндустріального суспільства аналізує процес глобальних змін, передусім, на основі інфор-

маційних змін. На його думку, нові глобальні зміни потребують утвердження нових ціннісних орієнтацій, а в кінцевому випадку – трансформації ціннісної системи сучасного суспільства. Серед ціннісних пріоритетів постіндустріального суспільства – знання та інформація. Основою суспільних перетворень стали ідея прогресу, особистісної свободи та креативності [4, с. 22]. На вагоме місце знання в суспільстві майбутнього – інформаційному – звертає увагу автор теорії третьої хвилі Е. Тоффлер, для якого «майбутнє кожного – практично цілком і повністю залежить від здобутої ним освіти» [25, с. 431], адже знання та творчі здібності – єдине, що взагалі становить цінність. У розвиток ідей інформаційного суспільства особливо значення набувають ідеї іспанського соціолога М. Кастельса, який вводить поняття «мережеве суспільство» й говорить про сучасні комунікації мережевого типу, які творяться на основі Інтернету [див. 10]. Мережеве суспільство має глобальний характер, що призводить до зростання кількості й ролі інформації, яка не є знанням як таким, а комунікацією, операцією трансляції символів. Як наслідок, підміна об'єктивної й суб'єктивної реальності – реальністю віртуальною. Це, зі свого боку, унаслідок організаційної та просторової складності віртуальних мереж ускладнює дослідження її ціннісних систем відповідно до їх надіндивідуального характеру. Сьогодні аксіосфера мережевого суспільства потребує ґрунтовного осмислення та дослідження, які сьогодні, по суті, перебувають у зародковому стані. На це звертає увагу П. Кравченко, говорячи про те, що релігія, мораль, цінності, мова, традиції хоча й сприяють внутрішній консолідації локальних соціальних груп, у світовому масштабі нерідко перетворюються на джерело розбіжностей та соціальних конфліктів. На його думку, надіндивідуальні мережеві структури соціальної взаємодії відіграють роль «невидимої руки», сутність дії якої зводиться до появи таких артефактів соціального життя, які не прогнозувалися й не планувалися, але які здатні впливати на трансформацію соціальної структури [11, с. 16].

Доба постмодерну – це пошук відповідей щодо відшукання людиною власних сенсів своєї екзистенції на шляху збереження власної індивідуальної неповторності під впливом продуктів глобальної масової культури. Споживання в цьому процесі стає провідним чинником, який уніфікує дії людей, породжує такі явища, як «макдональдизація» (Дж. Рітцер) та уніфікація споживчих практик. Основними цінностями масового споживання стають ефективність, розрахунковість, передбачуваність та контроль. Стає все очевидніше, як зазначає В. Танчер, що наслідком культурної глобалізації є не тільки певна вестернізація («кока колонізація» й тому подібний синонімічний ряд), але й нові відносини між глобальним і локальним (місцевим, регіональним, національним) у культурному світі [24]. Це породжує нове «ціннісне переосмислення». В економічно розвинутих країнах зростає тенденція до сталого споживання, що передбачає зміну поведінки споживачів від незбалансованих (неекологічних) форм до збалансованих, ощадних та екологічно виправданих (концепція збалансованого споживання).

Таке споживання – це, передусім, споживання з думкою про майбутні покоління й зорієнтоване на збереження й раціональне використання природних ресурсів, охорону здоров'я та навколишнього середовища. У сучасному світі зростає цінність зелених (екологічних) товарів, а також підхід до виваженого ставлення до купівлі, різноманітного використання вже придбаних речей тощо. Формується нове поняття «міри» як цінності, здатної протистояти незбалансованому, нерозбірливому споживанню.

Процеси глобалізації не лише охоплюють економічні системи, а й творять нові політичні та державні об'єднання. Формування багатополюсної системи світу породжує багато спірних питань щодо можливого розвитку світового простору в майбутньому. Зокрема, єврооптимісти розширення Європейського Союзу (ЄС) розглядають у категоріях «мультикультуралізму», «відкритого суспільства», «спільної європейської ідентичності» [3]. У цьому процесі великої ваги надають ідеології, що побудована на сповідуванні спільних цінностей. Як приклад, процес творення ЄС, що уособлює ціннісний консенсус. У процесі дифузії цінностей великого значення набувають такі чинники, як рівність, справедливість та повага до культурної відмінності [27, с. 41]. Ідея спільної Європи базується, передусім, на християнських цінностях. Проте шлях до опрацювання спільних європейських цінностей потребує розуміння спільних викликів щодо міждержавної та міжкультурної інтеграції. Якщо на початку створення ЄС такими об'єднувальними цінностями були мир, солідарність, підвищення рівня життя (Договір про створення Європейського Співтовариства Вугілля і Сталі, 1951), то в Лісабонській угоді (нова базова угода щодо принципів функціонування Європейського Союзу) від 13 грудня 2007 р. як базові цінності ЄС вказано свободу, демократію, рівність, плюралізм, толерантність, справедливість, солідарність, рівність чоловіків та жінок, повагу до людської гідності, прав людини, відсутність дискримінації.

Проте інтеграції цінностей протистоять процеси дезінтеграції та євроскептицизму, що в європейському контексті стимулює позитивне ставлення до національного суверенітету, культурної самобутності, децентралізації влади, протекціонізму. За таких умов ціннісна картина набуває мозаїчного характеру, адже існують ризики хаосу й самого існування ідеї об'єднаної Європи. З іншого боку, процес соціальних змін, який охопив країни колишнього Радянського Союзу, є достатньо різновекторним за оцінками та результатами. Це відкрило шлях до формулювання концепції культурної (соціальної) травми П. Штомпки [див. 26]. Соціальна травма зумовлена, насамперед, руйнуванням ціннісних основ звичних символів, смислів і значень соціальної реальності. Травматичність радикальних соціальних трансформацій виникає з їх раптовості для більшості людей і з їх тотальності, оскільки вони зачіпають усі сфери соціальної життєдіяльності, докорінно змінюючи характер повсякденності.

Процес модернізації, який охопив східноєвропейські країни, зокрема Україну, поставив важливе питання: чи всі східноєвропейські суспільства можуть досягти рівня розвитку й матеріального добробуту західних країн

за однією універсальною культурною програмою? Відповідь на це запитання залишається відкритою. Як слушно зазначає Ю. Савельєв, дослідження модернізації окремих суспільств демонструють особливості національних культурних програм, зокрема, цінностей, які не змінюються під впливом економічного розвитку й збільшення добробуту населення. Так, у Росії, незважаючи на стрімке зростання доходів, у суспільстві «панує» «пізньюоєтакратична» нормативно-ціннісна система». В Україні за значно скромнішого економічного зростання відсутні суттєві зміни в ціннісних пріоритетах, зокрема, цінностях самореалізації; за характером ціннісних орієнтацій (методика Ш. Шварца) Україна відрізняється від більшості європейських країн; їй притаманна висока оцінка авторитаризму, яка має позитивну динаміку [21, с. 137]. Це свідчить про те, що не в усіх випадках економічний поступ та зростання мають однозначний вплив на зміну ціннісних систем у напрямі постматеріалістичних, як це показано в дослідженні Р. Інглегарта. У сучасних умовах його ціннісна система потребує низки уточнень. Зокрема, звертається увага на те, що залежність морально-духовних цінностей від економічних чинників є неоднозначною, адже духовна складова великою мірою зумовлена системою цінностей родини, у якій виховано особистість, моральними принципами її авторитетів, навчанням, ціннісними традиціями соціуму, ментальністю народу.

Аналіз динаміки ціннісних орієнтацій населення України за перші десятиліття незалежності показав, що відбувалося посилення вітальних цінностей, які становлять ядро ціннісної свідомості громадян, а також низький рівень прихильності до цінностей самоствердження та «відкритості до змін» [12]. На думку українського соціолога Є. Головахи, досвід реформування економіки та політичної системи сучасної України зумовлений, насамперед, невідповідністю цінностей та норм суспільного життя сучасним цивілізаційним вимогам. Ціннісна свідомість, притаманна більшості населення України, ще й досі ґрунтується переважно на традиціоналізмі та консерватизмі, не зазнавши суттєвих змін за роки незалежності [6, с. 131]. Проте важливим висновком українських дослідників ціннісного дискурсу є констатація того факту, що за своїми цінностями найбільше серед інших поколінь вирізняється покоління «незалежності». Це можна пояснити, на думку Л. Новікової, тим, що все більше молодих людей орієнтуються на власні зусилля як фактор досягнення життєвого успіху й готові розвивати свої вміння, компетентності. На її думку, міжгенераційний ціннісний зсув для українського суспільства простежується стосовно поколінь радянського суспільства та покоління незалежної України, тоді як для європейських суспільств він яскраво відобразився у відмінностях між довоєнним і післявоєнним поколіннями [15, с. 30].

Глобальні процеси породжують глобальні виклики, які в сучасному суспільстві набувають чітко окреслених форм. Сьогодні ціннісна система суспільства опинилася під загрозою небезпек, пов'язаних з міжнародним тероризмом, кіберзлочинністю, міграційними викликами глобального ха-

рактеру. Проблема національної безпеки, безпеки життя людини й суспільства набуває ціннісного змісту, ставить на порядок денний виживання цивілізованого світу. У результаті соціальних змін і соціальних трансформацій відбулися кардинальні зміни в суспільній свідомості. Зростання невідзначеності, невпевненості, конфліктогенності тощо змушує інтелектуалів замислитись над природою кризових явищ і пріоритетами подальшого розвитку людства. Одним із шляхів подолання глибоких суперечностей у суспільстві, на думку німецького соціолога Г. Клагеса, є «ціннісний синтез», коли старі й нові цінності не обов'язково перебувають в опозиції одна до одної, а можуть у ментальності багатьох людей створювати продуктивну взаємодію й відповідним чином мати прояв у їхній реальній поведінці [19]. Таким чином, ставиться питання про еволюційний шлях трансформації ціннісних систем на основі їхньої доцільності не лише для поступального розвитку людства, а й для його забезпечення від реальних та можливих у майбутньому безпекових загроз.

Висновки. Проблема ціннісного контексту аналізу суспільних змін у сучасному суспільстві є достатньо варіативною. Варто констатувати, що в соціологічному дискурсі сьогодні сформовано кілька підходів до їх аналізу. Привертає увагу те, що напрацювання класиків соціології знаходять своє логічне продовження в новітніх теоретичних пошуках та інтерпретаціях. Особливо це стосується постмодерного соціуму, який сьогодні перебуває під впливом глибоких трансформацій. Як наслідок, з одного боку, постає питання про пошуки «ціннісного консенсусу» на основі «ціннісного синтезу» старих та нових ціннісних систем, з іншого – актуальним залишається динамічний аналіз ціннісних змін відповідно до актуальних викликів, що стоять перед людством. Це породжує ситуацію, коли необхідно враховувати специфіку розвитку кожного суспільства, його стратегічні цілі поступального розвитку. Серед загальних тенденцій у сучасних умовах набувають поширення ідеї демократичних цінностей та цінностей громадянського суспільства, перехід від матеріальних до постматеріальних цінностей, відхід від уніфікації цінностей «масового» суспільства (суспільства споживання) до глибоко індивідуалізованих цінностей самоактуалізації. На порядок денний виходять проблеми «ціннісного вибору», що в глобалізованих суспільствах спирається на узгодження тенденцій «оптимізму-песимізму» та забезпечення безпекового простору для людської екзистенції на основі зменшення травматичної дії швидких соціальних змін. Виникнення «мережових суспільств» – це ще один виклик для людства, адже доба інформації та знання породжує нові інформаційні технології, що впливають на соціум, формує нові ціннісні системи, які розвиваються за власною логікою «невидимої руки». Відповіддю на глобальні виклики, які стоять перед сучасним соціумом, може стати зростання значущості духовних (моральних) цінностей, покликаних зробити акцент на відповідальності у своїх діях людини (соціальних груп чи соціальних інституцій) перед суспільством.

Список використаної літератури

1. Андрущенко А. О. Вплив культури на менеджмент у різних країнах. *Європейські перспективи*. 2014. № 5. С. 173–180.

2. Арон Р. Етапи розвитку соціологічної думки / пер. з фр. Г. Філіпчука. Київ : Юніверс, 2004. 688 с.
3. Артёмова Є. С. Геополітичний дискурс європейської інтеграції. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?...2... (дата звернення: 21.11.2017).
4. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования. Москва : Academia, 1999. 787 с.
5. Вебер М. Избранные произведения : пер. с нем. / сост., общ. ред. и послесл. Ю. Н. Давидова ; предисл. П. П. Гайденко. Москва : Прогресс, 1990. 808 с.
6. Головаха Є. І. Модернізація й зміна системи цінностей в українському суспільстві (Матеріали круглого столу). *Економіка і прогнозування*. 2013. № 1. С. 130–131.
7. Данилова Т. В. Теорія ціннісних орієнтацій Ф. Клакхон і Ф. Стродбека. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/12514/1/Danylova.pdf> (дата звернення: 21.11.2017).
8. Дюркгейм Э. Социология. Ее предмет, метод, предназначение / пер. с фр., сост., послесл. и прим. А. Б. Гофмана. Москва : Канон, 1995. 352 с.
9. Инглхарт Р., Вельцель К. Модернизация, культурные изменения и демократия: Последовательность человеческого развития. Москва : Новое издательство, 2011. 464 с.
10. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / пер. с англ. под науч. ред. О. И. Шкаратана. Москва : ГУ ВШЭ, 2000. 608 с.
11. Кравченко П. А. Ціннісні орієнтації соціальної архітекτονіки глобальних соціальних мереж у сучасному соціумі. *Філософські обрії*. 2016. № 35. С. 10–18.
12. Магун В., Руднев М. Жизненные ценности населения Украины в европейском контексте. URL: <http://polit.ru/article/2007/07/16/10values/> (дата звернення: 21.11.2017).
13. Малахова О. М. Цінності культури в умовах глобалізації. *Філософія і політологія в контексті сучасної культури*. 2014. Вип. 7. С. 116–121.
14. Мейжис І. А. Цінності і соціальна еволюція суспільств. URL: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/sociology/2008/84-71-3.pdf> (дата звернення: 21.11.2017).
15. Новікова Л. Ціннісні відмінності поколінь в сучасному українському суспільстві. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Соціологія*. 2015. Вип. 1. С. 23–31.
16. Парсонс Т. П. Система современных обществ / пер. с англ. Л. А. Седова и А. Д. Ковалева ; под ред. М. С. Ковалевой. Москва : Аспект Пресс, 1998. 270 с.
17. Плющ В. А., Танчер В. В. Трансформація політичного в етичне: Мішель Маффесолі про моральні цінності постмодерного соціуму. *Український соціум*. 2017. № 2. С. 9–19.
18. Ритцер Дж. Современные социологические теории. 5-е изд. Санкт-Петербург : Питер, 2002. 688 с.
19. Ручка А. Ціннісна зміна як провідна тема сучасного соціологічного аналізу. URL: http://ijimv.knukim.edu.ua/zbirnyk/1_2/25-ruchka.pdf (дата звернення: 21.11.2017).
20. Ручка А. О. Интегралістська соціологія Пітирима Сорокіна. *Соціологічна теорія: традиції та сучасність* : навч. посібник / за ред. А. О. Ручки. Київ, 2007. 363 с.
21. Савельєв Ю. «Емансипаційні цінності» і «спроможність вибору» в розумінні модернізації. Модернізаційні процеси та трансформація цінностей (Матеріали круглого столу). *Економіка і прогнозування*. 2013. № 1. С. 136–137.
22. Семенченко Ф. Г. «Цінність» як предмет соціально-гуманітарної науки: теоретико-концептуальний підхід аналізу проблеми цінностей. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/vknu/FP/2010_100/p_057_061.pdf (дата звернення: 21.11.2017).
23. Стігліц Дж. Глобалізація та її тягар / пер. з англ. А. Іщенко. Київ : Академія, 2003. 252 с.
24. Танчер В. Мультикультурні проблеми соціального світу, що глобалізується. URL: http://ijimv.knukim.edu.ua/zbirnyk/1_2/28-tancher.pdf (дата звернення: 21.11.2017).
25. Тоффлер Э. Шок будущего : пер. с англ. Москва : АСТ, 2002. 557 с.
26. Штомпка П. Культурная травма в посткоммунистическом обществе (статья вторая). *Социологические исследования*. 2001. № 2. С. 3–12.

27. Węgrzyn-Odziob L. Wartości jako element konstrukcyjny europejskiej tożsamości kulturowej. *Narodowe czy wspólnotowe? W poszukiwaniu europejskich wartości* / red. naukowa D. Gizicka. Lublin : Instytut Sądecko-Lubelski, 2012. S. 35–58.

Стаття надійшла до редакції 06.12.2017.

Пачковский Ю. Ф., Блихар М. П. Ценностный контекст в анализе постмодернистских социальных изменений

В статье раскрывается ценностный контекст постмодернистских социальных изменений. Среди методологических подходов рассмотрены взгляды классиков социологии (М. Вебер, Э. Дюркгейм, Т. Парсонс, П. Сорокин), а также ряд концептуальных разработок, которые оказались продуктивными в анализе ценностных систем постмодернистского социума (теория постиндустриального общества Д. Белла, теория третьей волны Э. Тоффлера, теория сетевого общества М. Кастельса, теория общества потребления – Ж. Бодрийяр, Г. Дебор, Дж. Ритцер и др., теория культурной травмы П. Штомпки, теория постматериалистичного сдвига Р. Инглхарта). Сделан акцент на важности исследования аксиологического фактора, связанного с формированием новых ценностных систем в постмодерном социуме под влиянием современных глобальных вызовов, которые стоят перед человечеством.

Ключевые слова: ценности, ценностной контекст, общественные изменения, постмодерное общество.

Pachkovskyy Y., Blikhar M. Value Context of Analysis of Postmodern Social Changes

The article analyzes the value context of postmodern social changes. Among the methodological approaches the views of the classics of sociology (M. Weber, E. Durkheim, T. Parsons, P. Sorokin) are taken into account, as well as a number of conceptual developments that proved to be productive in relation to the analysis of value systems of the postmodern society (the theory of post-industrial society D. Bell, the theory of the third wave of E. Tofler, the theory of the network society of M. Castells, the theory of society of consumption – J. Bodrijar, G. Debor, J. Ritzer etc., the theory of cultural trauma of P. Shtompky, the theory of postmaterialist shift of R. Inglehart). The emphasis is placed on the importance of studying the axiological factor associated with the formation of new value systems in the postmodern society under the influence of contemporary global challenges facing humanity.

Researches of the classics of sociology got its logical continuation in the latest theoretical searches and interpretations. This is especially true for the postmodern society, which today is under the influence of deep transformations. As a result, on the one hand, the question arises about the search for a «value consensus» on the basis of «value synthesis» of old and new value systems. On the other hand, a dynamic analysis of value changes remains in line with the actual challenges facing humanity. It creates a situation when it is necessary to take into account the specifics of the development of each society, its strategic goals of steady development.

Among the general trends in nowadays conditions are the dissemination of ideas of democratic values and values of civil society, the transition from material to post-material values, the departure from the unification of the values of «mass» society (consumer society) to deeply individualized values of self-actualization. The problems of «value choice» emerging on the agenda, which in globalized societies, are based on the harmonization of the trends of «optimism-pessimism» and the provision of a security space for human existence on the basis of reducing the traumatic effects of rapid social change.

The emergence of «network societies» is yet another challenge for humanity, because the information and knowledge generation generates new information technologies that affect the society, forms new value systems that develop on their own logic of the «invisible hand». The answer to the global challenges facing the modern society is to increase the significance of spiritual (moral) values that are intended to focus on the responsibility of people (social groups or social institutions) in society's actions.

Key words: values, value context, social changes, postmodern society.